Був собі горобець. І був би він нічого собі горобчик, та тільки біда, що дурненький він був. Як вилупився з яйця, так з того часу нітрішки не порозумнів. Нічого він не тямив: ані гніздечка звити, ані зерна доброго знайти,— де сяде, там і засне; що на очі навернеться, те і з'їсть. Тільки й того, що завзятий був дуже,— є чого, нема чого, а він вже до бійки береться. Одного разу літав він з своїм товаришем, теж молодим горобчиком, по дворі в одного господаря. Літали вони, гралися, по смітничку громадили та й знайшли три конопляні зернятка. От наш горобчик і каже:

— Мої зернятка! Я знайшов!

А чужий і собі:

— Мої! коли мої! коли мої!

І почали битися. Та так б'ються, та так скубуться, аж догори скачуть, аж пір'я з них летить. Бились, бились, поки потомились; сіли один проти одного, надулись і сидять; та вже й забулись, за що була бійка. Коли згадали: а де ж наші зернята? Зирк, аж зернят вже й нема! По дворі ходить курка з курчатами, квокче та промовляє:

— Дурні бились, а розумні поживились, дурні бились, а розумні поживились!

— Що ти кажеш? — питають горобці.

— Та то я дякую вам, що ви такі дурні. От поки ви здуру бились, то я з моїми курчатками поснідала вашими зернятками! Що то, сказано, як хто дурний!.. Нікому було вас бити та вчити! Якби вас хто взяв у добру науку, то, може б, з вас і птахи були!..

Чужий горобчик розсердився за таку мову.

— Вчи своїх дурних курчат розуму, а з мене й мого розуму досить! — підскочив, тріпнув крильцем, цвірінькнув та й геть полетів. А наш горобчик зостався й замислився.

"А правда,— думав він,— краще бути розумним. От курка розумна, собі наїлася, а я мушу голодний сидіти".

Подумав, подумав, та й почав просити курку:

— Навчіть мене розуму, пані матусю! Ви ж такі розумні!

— Е, ні! — каже курка,— вибачай, серденько! Маю я й без тебе клопоту доволі,— он своїх діточок чималенько, поки то всіх до ума довести! Шукай собі інших учителів! — та й пішла собі в курник.

Зостався горобчик сам.

— Ну, що робить? Треба кого іншого питати, бо вже я таки не хочу без розуму жити! — і полетів у гай.

Прилетів у гай, коли бачить, сидить зозуля на калині та все: "Ку-ку! ку-ку!" От він до неї:

— Тіточко, що я вас проситиму! Навчіть мене розуму! У вас же нема своїх дітей; а то курки просив, то вона каже, що в неї й так багато клопоту.

— А я тобі от що скажу,— відповіла зозуля,— як у мене свого клопоту нема, то чужого я й сама не хочу! От, не мала б роботи, чужих дітей розуму вчити! Се не моє діло! А от, коли хочеш знати, скільки тобі літ жити, то се я можу тобі сказати.

— Аби ти була жива, а за мене не турбуйся! — відрізав горобець і полетів геть.

Полетів він геть аж на болото, а там ходив бузько і жаб ловив. От підлетів горобчик до нього та й каже несміло:

— Пане, навчіть мене розуму. Ви ж такі розумні...

— Що, що, що? — заклекотів бузько,— тікай-но ти, поки живий! Я вашого брата!..

Горобчик мерщій від нього, ледве живий від страху.

Бачить він, сидить на ріллі гава й сумує. От він до неї:

— Дядино, чого ви так зажурились?

— Сама не знаю, синочку, сама не знаю!

— Чи не можете, дядиночко, мене розуму навчити?

— Та ні, синочку, я й сама його не маю. А от коли ти вже так хочеш, то полети до сови: вона, кажуть, вельми розумна-розумна, то, може, вона тобі що порадить. А я до того розуму не дуже, бог з ним!

— Прощавайте, дядино! — сказав горобчик.

— Щасливо!

Полетів горобчик питати, де сова сидить; сказали йому, що вона в сухому дубі в дуплі мешкає. От він туди,— бачить, справді сидить сова в дуплі, тільки спить. Горобчик до неї:

— Пані! чи ви спите? Пані! пані!

Сова як кинеться, як затріпоче крилами:

— Га? що? хто? — кричить, витріщаючи очі.

Горобчик і собі трошки злякався, а все-таки хоче свого дійти.

— Та се я, горобець...

— Горобець? Який горобець? Не бачу! Чого притирився? І яка вас лиха година по дневі носить? Осе напасть! І вдень не дадуть заснути!..

І сова знов заснула.

Горобчик не посмів її вдруге будити, сів собі на дубі та й почав ждати ночі. Ждав, ждав, аж йому обридло. Коли се, як стало вже добре темніти, прокинулась сова та як заведе: — Гу-у-у!.. Гу-гу-гу-у-у!.. Горобчик аж отерп зо страху: хотів уже втікати, та якось утримався. Вилізла сова з дупла, глянула на горобчика, а очі в неї світять! Страх, та й годі!..

— Ти тут чого? — спитала.

— Та я, вибачайте, моя пані,— ще зранку тут сиджу...

— І чого?

— Та чекаю, поки ви встанете...

— Таж я встала! Ну, чого тобі треба? Чого стримиш?

— Я хотів би вас просити,— вибачайте ласкаво,— чи не могли б ви мене розуму навчити? Адже ви такі мудрі...

— Не на те я мудра, щоб дурнів розуму навчати! Хто дурнем вродився, той дурнем і згине. Тікай-но ти, а то я голо-о-дна! — гукнула сова, та як засвітить очима...

Горобчик миттю як схопиться, полетів світ за очі, десь у гущавину заховавсь та там і проспав аж до самого ранку. Спить горобчик, та так міцно, коли се у нього над головою щось як заскрегоче: "Че-че-че!" Горобчик прокинувся, аж дивиться, сидить на сучку сорока білобока та так скрегоче, аж очі заплющила.

— З ким ви, панянко, так розмовляєте? — спитав її горобець.

— А тобі що до того? Чи ба, який цікавий! А хоч би й з тобою!

— Та я дуже радий, як зо мною. Я б вас просив, моя панно, щоб ви мене розуму навчили.

— А нащо тобі, мій молодчику, розум? Без розуму легше в світі жити та таки й веселіше! А ти, голубчику, ліпше красти вчися, от як я, то тоді й розуму не треба. З великого розуму не тяжко й з глузду зсунутись; ти ось поговори зо мною, то я тебе навчу, як і без розуму прожити...— і заскреготала сорока, та що далі, то все хутчіш та все дрібніш...

— А бодай тобі заціпило, скреготухо! — крикнув горобчик,— ото глушить! Цур тобі! — та скоріш від неї геть.

Сів собі горобчик на полі та й думає: "Де я того розуму навчуся? Скільки світа злітав, а щось небагато навчився, хіба уже воно так і зостанеться..." Зажурився він, поглядає сумно по полю, а по полю чорний крук ходить, та так поважно.

"Ну, ще в сього поспитаю; се вже востаннє",— подумав горобчик.

— Навчіть мене розуму! — звернувся він просто до крука,— я вже давно його шукаю, та ніяк не знайду.

— Розум, молодче, по дорозі не валяється,— мовив поважно крук,— не так-то його легко знайти! А я тобі от що скажу: поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш. От тобі моя наука. А тепер іди, мені ніколи.

Полетів горобчик, засмутився. "Що то мені така наука?" — гадає собі; однак більше ні в кого розуму не питав,— обридло вже. Посумував трохи, що мусить без розуму жить, а потім і забув. Почав знов гуляти веселенько. Ні гадки йому.

І не зоглядівся горобчик, як і літечко минуло. Настала осінь з вітрами холодними, з дощами дрібними, а дедалі й сніжок став перепадати. Біда горобчикові — холод, голод! Вночі де не сяде, спати не може, так холодний вітер і пронизує; вдень їсти нічого, бо все зібрано в клуні, а якщо й знайде, то за сваркою втеряє. От і почав наш горобчик до розуму приходити — годі сваритися! Куди горобці летять, і він за ними; що вони знайдуть, то і він поживиться, та все без сварки, без бійки, то горобці його й не женуть від себе,— а перше то й близько не підпускали. Побачив горобчик, як інші пташки в теплих гніздечках сидять, почав він і собі придивлятись, як то гнізда будуються. Почав він пір'ячко до пір'ячка збирати, соломку до соломки складати та гніздечко звивати. Так статкує наш горобчик, так дбає! Дедалі всі горобці почали його поважати; куди зберуться на раду, то й його кличуть, так він вславився між ними своїм розумом. Перезимував він зиму щасливо, а на весну вже став великим та мудрим горобцем; сидів він у гніздечку не сам, а з горобличкою, і четверо яєчок в гніздечку лежало. Як виклюнулись гороб'ята, то горобцеві новий клопіт — годувати діточок, та вкривати, та глядіти, та од хижого птаства боронити,— не до гуляння було! А вже що господарний був горобець, то було аж сусіди-горобці дивуються: "Які ви,

пане сусідоньку, мудрі! І де ви того розуму навчились?" — питають було його. А він було тільки голівкою кивне. "Біда навчила!" — каже.